

Twee overdenkingen

voor Jom Kipoer

Jom Kipoer, Sjabbat 8 oktober / 10 tisjrie 5772

Toravorlezingen: Wajikra [Leviticus] 16:1-34 of Sjemot [Exodus] 33:12--34:10

LJG-Machzor blz. 329-335, Tanach blz. 230-233 of 179-180

2e Sefer Tora: Wajikra [Leviticus] 23:26-32

LJG-Machzor blz. 335-336, Tanach blz. 247

Haftara: Jesjaja 57:14-58:12

LJG-Machzor blz. 337-341, Tanach blz. 897-899

I. Rachel Adler: Mijn Jom Kipoer

Rachel Adler is hoogleraar “Jewish Thought and Feminist Studies” aan het Hebrew Union College, Los Angeles en Professor of “Religion”, University of Southern California.

Vertaling: David Lilienthal Eens nam ik deel aan een interreligieuze ontmoeting waarin ons gevraagd was de feestdag te beschrijven waar we het meest van houden. De overige aanwezigen werden heel verbaasd dat mijn keuze was: Jom Kipoer. Ik ben echt geen asceet en het vasten maakt mij even humeurig als ieder ander. Maar Jom Kipoer biedt mij de zeldzame gelegenheid geconcentreerd stil te staan bij één enkele vraag, en wel de allesomvattende vraag die vorm zou moeten geven aan mijn leven, mar die altijd ondergesneeuwd raakt in de rommel van deadlines en korte termijn doelen. In de Neïla-dienst wordt deze vraag op zijn scherpst gesteld: “Wat zijn wij en wat is ons leven?” Tijdens Jom Kipoer kan ik die vraag niet ontwijken, er zijn geen afleidingen zoals colleges, manuscripten, boodschappen, emails of maaltijden.

“Wat zijn wij en wat is ons leven?” Wat betekenen de dingen die ik doe, mijn ambities en wat ik bereik werkelijk? “Zijn niet alle machtige mensen als niets voor U, beroemde mensen als hadden zij nooit bestaan, geleerden als hadden zij geen kennis, wijzen als hadden zij geen inzicht?” Gemeten tegen de oneindige bestendigheid van God en de ondoorgrondelijke complexiteit van Haar daden, blijft alles wat ik mij uitsloof te bereiken oppervlakkig en vergankelijk. Wat maakt het allemaal uit?

Ik zou de abrupte vraag van Neïla heel moeilijk vinden, ware het niet voor de haftara dezelfde middag: De avonturen van Jona de Mopperaar. Jona is de officiële representant van elke onbuigzame en meedogenloze vroomheid, die zich niet bewust is van alle wonderen en wonderbaarlijke dingen die om hem heen onverwachts verschijnen. Maar dan snap ik het. “Ik ben” Jona, die mijn zonden en tekortkomingen in alfabetische volgorde opnoemt terwijl ik ingepakt zit in gekunstelde zelfkwelling en stiekeme gelukwensen aan mijzelf en met een maag die gromt als een oud vliegtuig. Wat ben ik, als mijn hele leven op z’n achterste is gevallen? Wat moet ik eraan doen? Het is heel eenvoudig. Jom Kipoer vertelt het mij. Jezelf

afstoffen. Herstel wat je verkeerd doet. Wees aardig, want je bent zelf breekbaar. Luister heel goed. Dan zal je de kleine, stille echo van Gods vergevende lach horen.

II. De verbazingwekkende aantrekkingskracht van het Kol Nidré

Rabbin prof. Lawrence Hoffman, hoogleraar Jewish Liturgy, Ritual, Theology and synagogue leadership aan het Hebrew Union College - JIR, Los Angeles.

Vertaling: David Lilienthal

Het Engelse [origineel](#)

Met dank aan the Jewish Telegraphic Agency

Toen de filosoof Franz Rosenzweig onderweg was om zich tot het Christendom te bekeren, bezocht hij de Jom Kipoer-diensten en het raakte hem zo diep dat hij besloot Joods te blijven. Wie nu een blik werpt op het meest bekende gebed voor deze gelegenheid zal echter moeilijk kunnen geloven dat dit voor hem niet een reden was het Jodendom nog sneller te verlaten. In feite is het Kol Nidré helemaal geen gebed. Het is een juridische formule, geschreven in het Aramees, die een lijst bevat met onduidelijke categorieën van geloften en eden, die aan de Tanach en de rabbijnen bekend waren. Daarna verklaart de formule op ernstige wijze dat wij van deze geloften en eden gelost zijn.

De achtergrond van dit gebruik is dat onze voorouders zeer bezorgd waren over het niet nakomen van eden die afgelegd waren in Gods naam. De Talmoed stond toe dat men van zulke geloften gelost kon worden, maar slechts één voor één en in de aanwezigheid van een Talmoedgeleerde. De gedachte dat men in één beweging van alle geloften gelost zou kunnen worden, was in de achtste en negende eeuw toen de rabbijnen daar voor het eerst van hoorden gelijk aan een vloek en noemden zij het “een stompzinnige gewoonte.” Maar daar luisterde niemand naar.

Het Kol Nidré verscheen gelijktijdig met een andere gewoonte om kruiken van aardewerk waarop een formule om geloften ongeldig te verklaren waren geschreven, stuk te slaan. De gedachte hierachter was dat jouw vijand mogelijk boze geesten had opgeroepen en deze op magische wijze had gedwongen te beloven jou kwaad te doen. Door het stukslaan van de kruik werden zij bevrijd van deze belofte.

We hebben dus te maken met een gebed dat beladen is met bijgeloof en dat veroordeeld werd door de rabbinale gezagsdragers, maar dat desondanks bleef staan. De definitieve versie van de tekst laat een wijziging uit de 12e eeuw zien, waarbij de woorden “geloften die in de toekomst gemaakt zullen worden” veranderd worden in “geloften gemaakt in het verleden”, om de overduidelijke veronachtzaming van de Talmoedische voorschriften weg te moffelen. Desondanks blijkt hieruit niet veel van de beste ethische kwaliteiten van het Jodendom. In de 19e eeuw stookte het gebed de antisemitische vuren in Duitsland zo zeer aan dat Joden voor het gerecht werden gesleept en daar moesten zweren dat zij verantwoordelijkheid zouden blijven nemen voor alle eden die zij daar zouden zweren.

Ondanks alles bleef het reciteren van het Kol Nidré doorgaan. Later kwam daar de onvergetelijke muziek bij, samen met de choreografie van een rechtszaal en een rechtszitting

die vóór God wordt gehouden. Joden in Frankrijk reciteerden de melodie al in de 11e eeuw; Duitse chazzaniem in de 14e eeuw zongen de melodie extra langzaam zodat de laatkomers die ook te horen zouden krijgen. De Poolse rabbijn Mordecai Jaffe (1530-1612) probeerde tevergeefs de tekst te wijzigen, zonder succes omdat de chazzaniem weigerden de oude melodie te verbinden aan een nieuwe tekst. Rabbijnen in de 19e en 20e eeuw probeerden het gebruik te vervangen door psalmen of een geheel nieuw gebed (*een voorbeeld hiervan is de tekst die in de LJG-machzor gebruikt wordt, vert.*)

Een geslaagder uitvlucht werd gevonden door het spelen van het Kol Nidré op een muziekinstrument en zonder woorden of door het reciteren van het gebed, maar zonder de woorden uit de machzor (het speciale gebedenboek voor deze dagen) en vooral zonder de vertaling. Wat is het geheim van dit Kol Nidré-ritueel dat ons op zo een vreemde wijze niet loslaat? Is het de muziek? Zeker wel. Is het ook het geladen drama van het moment: de Sifré Tora in het wit gekleed en allemaal hoog in het zicht van de hele gemeente gehouden tijdens het gehele zingen? Ja, dat is het ook. Maar er is meer. In een nieuw boek, “All These Vows: Kol Nidre” (Jewish Lights, 2011) zijn denkwaardige en ontroerende antwoorden van ruim 30 personen – rabbijnen en chazzaniem, artiesten en denkers – van rond de wereld verzameld. Mijn persoonlijke mening is dat het Kol Nidré ons verbindt met het heilige.

Sinds de 19e eeuw zijn wij onderweg naar een grotere secularisatie. Dat hoeft geen slechte zaak te zijn, als we met “seculier” bedoelen de ontdekking dat de wereld niet is vervuld van magische krachten en dat alles gebeurt volgens een stelsel van onveranderlijke natuurwetten. Maar hiervoor hebben we wel een prijs moeten betalen. Secularisatie is het proces waarin wij hard trekken aan de gordijn van het heelal en ontdekken dat er geen tovenaars zijn die het bestuurt en controleert. Een heelal dat volgens natuurwetten functioneert, kan echter wel een mysterie bevatten. Wij zijn pelgrims die ernaar streven wereldlijk, wetenschappelijk en geleerd te zijn zonder dat we God verlaten en de overtuiging dat het leven belangrijk is, opgeven. Op Kol Nidré avond lijkt het dat niets die overtuiging heeft ondergraven, want de spanning is hoog, de herinneringen zijn diep en zo te zien is er niets veranderd in de laatste duizend of meer jaren.

Het is een vergissing die veel mensen maken, te denken dat ze niet kunnen bidden omdat ze niet kunnen geloven. Maar de waarheid is het omgekeerde. Gebed leidt tot geloof, niet andersom. Tijdens de korte tijd wanneer het Kol Nidré wordt gezongen, zijn wij in contact met het heilige en met onze eigen eindigheid; met degenen van wie we houden en met het bredere menselijke heelal, met de betere aspecten van ons eigen ik en met God, al weten we niet zeker of we wel in Hem geloven.

Rabbijn Lawrence Hoffman is de redacteur van het bovengenoemde boek.